

«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΖΩΗΣ»

Τίτλος: «Ο Ρόλος των Πατέρων στην Εξισορρόπηση της Επαγγελματικής και Οικογενειακής/Προσωπικής Ζωής»

Επιστημονική Υπεύθυνη Έργου: Αν. Καθ. Α. Κορωναίου

Συγγραφική/Ερευνητική Ομάδα: Α. Κορωναίου, Χ. Πρεπούδης, Ι. Σιώτου, Α. Τικταπανίδου

Στατιστική Επεξεργασία: Α. Σκαντζή, Ε. Παπαδημητρίου

Επίσημη Γλώσσα του Έργου: Ελληνική (έκδοση της έρευνας στην αγγλική, πορτογαλική και πολωνική γλώσσα)

Χρηματοδότηση: Η έρευνα συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (80%) και τη Γενική Γραμματεία Ισότητας (20%), και εκπονήθηκε στο πλαίσιο του 5^{ου} Μεσοπρόθεσμου Κοινοτικού Πλαισίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Πρόγραμμα «Ισότιμοι σύντροφοι: Επανεξέταση του ρόλου των ανδρών στην εργασία και τον ιδιωτικό βίο»).

Λέξεις-κλειδιά: πατρότητα, συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, οικογένεια, ισότιμοι σύντροφοι

ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, το θέμα της εξισορρόπησης της εργασίας με την οικογενειακή και προσωπική ζωή των ατόμων, αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία και γίνεται βασικός στόχος των ευρωπαϊκών πολιτικών για την ποιότητα ζωής και την προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Σε πολλές δυτικές κοινωνίες, παρατηρούμε την ανάδυση μιας νέας κουλτούρας που επιχειρεί να ενδυναμώσει το ρόλο του πατέρα, τόσο στο επίπεδο του λόγου, όσο και στο επίπεδο των νομοθετικών ρυθμίσεων και των καθημερινών πρακτικών.

Στην ελληνική κοινωνία, ελάχιστη σημασία έχει δοθεί μέχρι σήμερα στην προώθηση της εξισορρόπησης της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή στον ανδρικό πληθυσμό. Από την άποψη αυτή, η παρούσα έρευνα του Κ.Ε.Θ.Ι. αποτελεί πραγματική καινοτομία που αναμένεται να συμβάλει ουσιαστικά στις γενικότερες μεταρρυθμίσεις της ελληνικής κοινωνίας. Η έρευνα διεξήχθη στο πλαίσιο του Προγράμματος «*Ισότιμοι Σύντροφοι: Επανεξέταση του Ρόλου των Ανδρών στην Εργασία και την Ιδιωτική Ζωή*»¹, την υλοποίηση του οποίου είχε αναλάβει το Κ.Ε.Θ.Ι.

¹ Το Πρόγραμμα «Ισότιμοι σύντροφοι: Επανεξέταση του ρόλου των ανδρών στην εργασία και την ιδιωτική ζωή», υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του 5^{ου} Μεσοπρόθεσμου Κοινοτικού Πλαισίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τη Γενική Γραμματεία Ισότητας.

Σκοπός της είναι η διερεύνηση των ποικίλων παραγόντων που προσδιορίζουν τον πατρικό ρόλο στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, τη συμμετοχή των ανδρών στις οικιακές υποχρεώσεις και τη δέσμευσή τους στη φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών. Η έρευνα έχει ποσοτικό και ποιοτικό χαρακτήρα και φιλοδοξεί να αναδείξει τις κύριες τάσεις που διαμορφώνονται στις σχέσεις των ανδρών με την οικογένεια και το παιδί στη νέα εποχή που ζούμε. Διερευνώνται, έτσι, όχι μόνο οι αντιλήψεις των ελλήνων πατέρων για τον πατρικό ρόλο, αλλά και οι συγκεκριμένες πρακτικές/δραστηριότητες που ασκούν στο εσωτερικό της οικογένειας σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών, τις οικογενειακές ευθύνες και τις οικιακές εργασίες. Διερευνώνται, επίσης, οι παράγοντες που εμποδίζουν τους πατέρες να αφιερώνουν χρόνο στα παιδιά και την οικογένεια, καθώς και η χρήση του ελεύθερου χρόνου.

Απώτερος στόχος είναι η διεξαγωγή συμπερασμάτων χρήσιμων στην εκστρατεία ευαισθητοποίησης-ενημέρωσης των Ελλήνων ανδρών στο πλαίσιο του Προγράμματος «Ισότιμοι Σύντροφοι: Επανεξέταση του Ρόλου των Ανδρών στην Εργασία και την Ιδιωτική Ζωή». Τα δεδομένα αποτελούν, επιπλέον, τη βάση συγκριτικής μελέτης ομοιοτήτων, αλλά και διαφορών μεταξύ των κρατών-εταίρων του Προγράμματος (Ελλάδα, Πορτογαλία, Πολωνία) και την αφετηρία διαμόρφωσης παρεμβατικών προτάσεων.

Η παρούσα έρευνα διαρθρώνεται σε τέσσερα μέρη:

Στο *πρώτο μέρος* παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, η συζήτηση για την έννοια της πατρότητας, καθώς και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για τη διευκόλυνση των εργαζόμενων ανδρών και γυναικών στη συμμετοχή τους στις οικογενειακές υποχρεώσεις ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα παιδιά. Στο *δεύτερο μέρος*, παρουσιάζονται η μεθοδολογία της έρευνας και τα αποτελέσματα που προέκυψαν ύστερα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων. Στο *τρίτο μέρος*, περιγράφονται τα συμπεράσματα της έρευνας. Τέλος, στο *τέταρτο μέρος*, παρουσιάζεται η συγκριτική διάσταση των αποτελεσμάτων των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν στην Πολωνία και την Πορτογαλία.

Κυριότερα Αποτελέσματα:

- Καταγράφονται σημαντικές τάσεις που καταδεικνύουν ότι **υπάρχουν προοδευτικές εξελίξεις** σε ορισμένες **στάσεις των ανδρών απέναντι στη φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών**. Αυτή η εξέλιξη δεν αναιρεί, ωστόσο, τη διατήρηση αρκετών παραδοσιακών προτύπων σε άλλες εκφάνσεις της καθημερινής οικογενειακής ζωής.
- Οι καινοτόμες στάσεις και αντιλήψεις αφορούν περισσότερο στην **ενασχόληση των ανδρών με τη φροντίδα και την περιποίηση των παιδιών μικρής ηλικίας** (τάισμα, καθαριότητα, βοήθεια στις σχολικές εργασίες, συντροφιά την ώρα του ύπνου) σε ποσοστό **54,5%**. Η τάση αυτή είναι σαφώς εντονότερη στην επαρχία από ό,τι στην πρωτεύουσα και εδώ είναι φανερό ότι η ζωή και το περιβάλλον στη μεγάλη πόλη αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην αφιέρωση χρόνου στα παιδιά. Μια άλλη πρακτική της καθημερινής ζωής που, όπως φαίνεται, αναλαμβάνουν οι πατέρες με συστηματικό τρόπο είναι οι **μετακινήσεις των παιδιών** σε ποσοστό **70,1%**.
- Η κατανομή των οικιακών εργασιών παραμένει προσκολλημένη στο παραδοσιακό μοντέλο, σύμφωνα με το οποίο η γυναίκα αναλαμβάνει το κύριο βάρος των οικιακών εργασιών. Οι μόνες οικιακές εργασίες στις οποίες αφιερώνουν χρόνο οι Έλληνες άνδρες είναι οι λεγόμενες «εξωτερικές» (ψώνια, πληρωμή λογαριασμών) (**91,4%**), γεγονός που διαπίστωνε και παλαιότερη έρευνα για τα οικογενειακά πρότυπα και τις συζυγικές πρακτικές στην Αθήνα

(Μαράτου–Αλιπράντη, 1995), ενώ η συμμετοχή στις εντός σπιτιού οικιακές εργασίες αφορά σε ένα ποσοστό της τάξης του **34,8%**.

- Αναφορικά με τη συμμετοχή των ανδρών στην ανάληψη συγκεκριμένων ευθυνών για τη φροντίδα των παιδιών, τα αποτελέσματα δείχνουν, σε γενικές γραμμές, ότι το βάρος εξακολουθεί να επωμίζεται η γυναίκα. Ειδικότερα, οι περισσότεροι (**57.3%**) ερωτηθέντες δηλώνουν ότι η σύζυγος είναι αυτή που επισκέπτεται, κατά κύριο λόγο, το σχολείο για να ενημερωθεί για την πρόοδο των παιδιών. Το **25%** δηλώνει ότι και οι δύο γονείς επισκέπτονται το σχολείο για να ενημερωθούν, ενώ μικρότερο είναι το ποσοστό (**16.5%**) εκείνων που δηλώνει ότι συνήθως πηγαίνουν οι ίδιοι. Μόλις, το **1.2%** αναφέρει ότι πηγαίνει κάποιο άλλο πρόσωπο, το οποίο συνήθως είναι η γιαγιά.
- Η κυριότερη πηγή άγχους των ανδρών, όταν βρίσκονται σπίτι, είναι τα παιδιά και ό,τι έχει να κάνει με αυτά (**26.5%**). Μία πηγή άγχους έχει να κάνει με τις υποχρεώσεις του πατέρα απέναντι στα παιδιά και η άλλη με τις συμπεριφορές των ίδιων των παιδιών. Επίσης, μεγάλο ποσοστό (**23.2%**) των ερωτώμενων αναφέρει τα οικονομικά και εργασιακά ζητήματα, αρκετοί (**14.9%**) τα οικογενειακά θέματα και την έλλειψη χρόνου (**9.9%**), ενώ ένα μικρό ποσοστό (**6.6%**), δηλώνει ότι αγχώνεται με τη συμπεριφορά της συζύγου (π.χ. γκρίνια της γυναίκας, καβγάδες). Αξίζει να σημειωθεί, ότι αρκετοί είναι αυτοί (**18.8%**) που αναφέρουν ότι τίποτα δεν τους αγχώνει όταν βρίσκονται σπίτι.
- Οι αιτίες άγχους των ανδρών διαφέρουν με βάση το εάν είναι δημόσιοι ή ιδιωτικοί υπάλληλοι. Φαίνεται ότι για τους δημόσιους υπαλλήλους ιδιαίτερα αγχογόνα είναι τα θέματα που σχετίζονται με τα παιδιά τους (**33.7%**), ενώ για τους ιδιωτικούς υπαλλήλους είναι τα οικονομικά και εργασιακά ζητήματα (**30.4%**). Αξίζει να σημειώσουμε το γεγονός ότι από τους άνδρες που απάντησαν ότι τίποτα δεν αποτελεί αιτία άγχους όταν βρίσκονται στο σπίτι, το **24.7%** είναι δημόσιοι υπάλληλοι και μόνο το **13%** ιδιωτικοί.
- Σχετικά με τις πιο ευχάριστες στιγμές στο σπίτι, η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών του δείγματος (**83.4%**), δηλώνει ότι είναι ο *οικογενειακός ελεύθερος χρόνος*, στη διάρκεια του οποίου κυριαρχεί το παιχνίδι με τα παιδιά, η συζήτηση, οι αστειές και χαλαρές στιγμές, αλλά και η συνεύρεση στο κυριακάτικο τραπέζι. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες (**16.6%**) αναφέρουν τον προσωπικό χρόνο που διαθέτουν για να ακούσουν μουσική ή να δουν τηλεόραση, να βρεθούν με φίλους και να χαλαρώσουν.
- Αναφορικά με τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν με τα παιδιά διαπιστώνουμε ότι το **84.7%** των ανδρών προτιμάει να βλέπουν μαζί τηλεόραση και να πηγαίνει βόλτες με τα παιδιά, ενώ το **15.3%** προτιμά να συζητά μαζί τους, είτε για τις σχολικές τους υποχρεώσεις, είτε για προβληματισμούς που ενδεχομένως απασχολούν τα παιδιά.
- Στον ελεύθερό του χρόνο το **32.3%** των ανδρών δηλώνει ότι ασχολείται με την οικογένεια (παιχνίδι, δραστηριότητες με τα παιδιά, κ.λπ.). Το **67.7%** δηλώνει ότι ασχολείται με άλλου είδους δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Ειδικότερα, το **33.3%** ασχολείται με αθλητικές δραστηριότητες, όπως μπάσκετ και ποδόσφαιρο, αλλά και χόμπυ, όπως κηπουρική, ψάρεμα και κυνήγι. Το **24%** ασχολείται με πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, όπως το σκάκι, τη μουσική και το διάβασμα, ενώ το υπόλοιπο **10.4%** με απολαυστικές δραστηριότητες κοινωνικού χαρακτήρα, όπως εκδρομές και συναντήσεις με φίλους.
- Μεγάλο ποσοστό (**71.4%**) των ανδρών γνωρίζει τα δικαιώματά του αναφορικά με τις γονικές άδειες. Το **31.6%** δεν κάνει ποτέ χρήση άδειας εργασίας για ανάγκες των παιδιών (π.χ. σχολικές, ιατρικές), το **27%** κάνει σπάνια, το **33.2%** μερικές φορές, ενώ **μόλις** το **8.2%** συχνά.
- Το **72.8%** των ανδρών του δείγμάτος μας, δηλώνει ότι οι φορείς στους οποίους εργάζεται διευκολύνουν την ανταπόκριση στις οικογενειακές υποχρεώσεις.

Ωστόσο, **27.2%** απαντά ότι ο εργασιακός φορέας έχει αρνητική στάση στο θέμα αυτό. Από τους 142 άνδρες που απαντούν ότι ο φορέας τους τους διευκολύνει να ανταποκριθούν στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις, οι 132 προσδιορίζουν τους παρακάτω τρόπους διευκόλυνσης. Το **77.3%** απαντά ότι τους χορηγείται νόμιμη άδεια, το **5.3%** ότι υπάρχει ελαστικότητα στο ωράριό τους, καθώς είναι ιδιοκτήτες επιχείρησης και το **17.4%** ότι χρησιμοποιεί την «καλή» διαπροσωπική επικοινωνία μέσα στην επιχείρηση.

- Η χρήση άδειας εργασίας για τις ανάγκες των παιδιών είναι πιο συχνή στους άνδρες εργαζόμενους του δημόσιου φορέα. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι το **40.8%** των ιδιωτικών υπαλλήλων δεν κάνουν ποτέ χρήση γονικής άδειας, ποσοστό σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα.
- Ο κυριότερος λόγος που εμποδίζει τους άνδρες του δείγματος να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο στην οικογένειά τους, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, είναι ο χρόνος εργασίας (**79.4%**). Σε μικρότερα ποσοστά αναφέρονται στο χρόνο μετακινήσεων και στα επαγγελματικά ταξίδια. Υπάρχει βέβαια και ένα ποσοστό **8.5%** των ερωτώμενων που απαντά ότι τίποτα δεν το εμποδίζει να αφιερώνει το χρόνο που επιθυμεί στην οικογένειά του.
- Η συντριπτική πλειοψηφία (**84.9%**) απαντά ότι η σύζυγος/σύντροφος αφήνει το πεδίο ελεύθερο για να ασχοληθεί με τα παιδιά του όπως θέλει, ενώ μόλις το **1.5%** απαντά αρνητικά. Υπάρχει βέβαια και ένα ποσοστό της τάξης του **13.6%** που δεν απαντά στη συγκεκριμένη ερώτηση.
- Η συντριπτική πλειοψηφία (**75.1%**) των ερωτηθέντων, συνδέει την πατρότητα με τις έννοιες «ευθύνη», «προστασία», «στήριγμα», κ.ά. Οι υπόλοιποι (**24.9%**), αναφέρονται στις έννοιες «αγάπη», «φροντίδα», «συντροφικότητα», «φιλία», «ευαισθησία», κ.ά.
- Αξίζει να αναφέρουμε, επίσης, ότι σε γενικές γραμμές, η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών του δείγματος, ιδιαίτερα εκείνων που έχουν ανώτερη/ανώτατη μόρφωση, θεωρεί ότι τόσο η σύζυγος όσο και τα παιδιά έχουν άριστη ή ικανοποιητική άποψη για τον τρόπο άσκησης του πατρικού τους ρόλου. Οι ίδιοι τονίζουν ότι τα παιδιά τους τους υπεραγαπούν, τους έχουν αδυναμία, τους χαρακτηρίζουν τρυφερούς, καλούς και στοργικούς πατέρες. Μια μειοψηφία του συνολικού δείγματος των ανδρών θεωρεί ότι η σύζυγος και τα παιδιά έχουν αρνητική άποψη για την πατρική τους συμπεριφορά (κακός μπαμπάς, νευρικός, σκληρός, εγωιστής, κ.ά.).

Τέλος, η ανάλυση των απαντήσεων που δόθηκαν στα ερωτήματα της κλίμακας διερεύνησης των σχέσεων που αναπτύσσουν οι πατέρες με τα παιδιά τους, μας επιτρέπει να διαμορφώσουμε την παρακάτω τυπολογία που επιβεβαιώνει ότι δεν υπάρχει ένας και μοναδικός *τύπος* πατέρα, αλλά περισσότεροι:

1. **Ο συναισθηματικά δεσμευμένος - αφιερωμένος πατέρας.** Πρόκειται για τους άνδρες που δηλώνουν ότι νιώθουν όμορφα όταν είναι με τα παιδιά τους, ότι απολαμβάνουν το χρόνο που τους αφιερώνουν και δε διστάζουν να εκφράζουν συχνά με λεκτικό τρόπο την αγάπη τους.
2. **Ο πατέρας - καθοδηγητής.** Πρόκειται για τον πατέρα που δίνει κατευθύνσεις για το τι είναι σωστό και λάθος στη ζωή, που προσπαθεί να επιλύσει προβλήματα των παιδιών και γενικά είναι παρών, όταν τον χρειάζονται.
3. **Ο διαλλακτικός πατέρας.** Πρόκειται για τον πατέρα που επιλέγει το διάλογο και τη συζήτηση με τα παιδιά του, προκειμένου να τα βοηθήσει να επιλύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

4. ***Ο υπεύθυνος πατέρας.*** Πρόκειται κυρίως για εκείνον που αναλαμβάνει την κύρια οικονομική ευθύνη για την ανατροφή και τη ζωή των παιδιών.

Δύο άλλοι τύποι πατρικής στάσης παρατηρούνται σε μια πολύ μικρή μερίδα των ανδρών του δείγματος:

1. ***Ο κουρασμένος πατέρας.*** Πρόκειται για εκείνον που νιώθει κούραση να ασχοληθεί με τα παιδιά του ή εκνευρίζεται συχνά μαζί τους.
2. ***Ο απών πατέρας.*** Πρόκειται για μια ουσιαστική απουσία. Είναι ο πατέρας εκείνος που δεν ασχολείται όσο θα ήθελε με τα παιδιά του, γεγονός που προκαλεί συχνά τα παράπονα των παιδιών και τον κάνει να νιώθει ενοχές.